

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Helda

Kalevan Miekan ritarikunta : Jääkärien kunniaksi suunniteltiin 1920-luvulla uutta sotilasansioritarikuntaa

Matikkala, Antti

JÄÄKÄRILIITTO

2017

Matikkala, A 2017, 'Kalevan Miekan ritarikunta : Jääkärien kunniaksi suunniteltiin
1920-luvulla uutta sotilasansioritarikuntaa', Parole, Vuosikerta. 86, Nro 4 (332), Sivut 12-15.
< <http://www.jp27.fi/parole?download=34:parole-4-17> >

<http://hdl.handle.net/10138/229834>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Kalevan Miekan ritarikunta

Jääkärien kunniaksi suunniteltiin 1920-luvulla uutta sotilasansioritarikuntaa

Valtioneuvoston jäsenten pohties-
sa tammikuussa 1928 valtiovallan
toimia "vapaussodan muistojuhlien
vieton yhteydessä" tasavallan presi-
denti **L. Kr. Relander** oli sitä mieltä,
että "oli muistettava **Mannerheimia**,
vapaussodan johtajaa, ja jääkäreitä,
jotka niin ratkaisevasti vaikuttivat
vapaussodan lopputulokseen". Re-
landerin mielestä paras vaihtoehto
jääkärien muiston kunnioittamiseksi
oli perustaa "jääkärien maahantu-
lopäivänä erityinen sotilaallinen
ritarikunta". Mannerheimin osalta
vaihtoehtoina olivat joko arvonimi
– sotamarsalkkaa oli ehdotettu – tai
uuden ritarikunnan ensimmäinen ja
korkein kunniamerkki.

Relander asetti toimikunnan "neu-
vottelemaan uuden sotilaallisen ritari-
kunnan perustamisesta". Sen jäseni-
ksi tulivat Suomen Valkoisen Ruusun
ritarikunnan kansleri **Otto Stenroth**,
varakansleri **Leo Ehrnrooth**, puolus-
tusministeri **Jalo Lahdensuo** sekä jää-
kärikenraalimajurit **Lauri Malmberg**
ja **Aarne Sihvo**. Stenroth ja Ehrnrooth
kuuluvat asian juridista puolta sel-
vittelevään jaostoon. Malmbergin ja
Sihvon tehtäväksi tuli ritarikunnan
ohjesäännön valmistelu. Sihvo on
muistelmissaan kuvannut yksityis-
kohtaisesti suunnitelman vaiheita.
Sihvon mukaan ritarikuntahankkeen
taustalla oli se, että tasavallan presi-
denti ja "jääkäri liikkeen ystävät"
katsoivat, ettei "liikkeelle ollut vielä
kyllyksi annettu arvoa ja tunnustusta".
Ensimmäinen nimiehdotus oli Jääkä-
ritähdistön ritarikunta. 1800-luvun
lopulla ja 1900-luvun alussa sanaa
tähdistö käytettiin toisinaan merki-
tyksessä ritarikunta – palkitaanhan
ritarikuntien "tähdillä" ansioituneita
kansalaisia.

Stenroth piti Hakkapeliittain ritari-
kuntaa sopivampana nimenä, mutta
hänellä oli epäilyksiä siitä, miten

Antti Matikkala on Cambridgen yli-
opistossa vuonna 2007 väitellyt histo-
riantutkija ja kansainvälisen heraldisen
akatemian jäsen. Keväällä 2017 ilmestyi
hänen kirjoittamansa *Kunnian ruletti –
korkeimmat ulkomaalaisille 1941–1944
annetut suomalaiset kunniamerkit*.
Vuoden 2017 lopulla valmistuu *Suomen
Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan
ritarikunnat*.

tämä uusi ritarikunta vaikuttaisi Suo-
men Valkoisen Ruusun ritarikuntaan
ja sen kunniamerkkien jakoon sotilas-
henkilöille ja ulkomaalaisille. Sten-
roth esitti myös epäilyksiä hankkeen
suurista kustannuksista. Lahdensuon
mielestä Stenroth takertui tarpeetto-
masti asian vaikeuksiin ja piti ritari-
kuntahanketta arkaluontoisena. Sihvo
esitti nimeksi Kalevan Miekan ritari-
kuntaa, joka hänen mielestään vas-
tasi paremmin ja laajemmin suoma-
liskansallisia perinteitä ja muistoja
kuin jääkäreihin ja hakkapeliittoihin
liitetyt nimet.

Helmikuun 17. päivänä 1928
Relander keskusteli pääministeri
J. E. Sunilan kanssa uuden sotilasri-
tarikunnan perustamisesta. Relander
oli pannut merkille, miten "melkein

kaikki", joiden kanssa hän oli asiasta
puhunut, muun muassa Stenroth ja
Antti Pietilä, pelkäsivät, "että asiasta
nousee jupakka välirikymyksineen".
Relanderin näkemys oli, että tieteni-
kin asiasta tulisi "ääntä nousemaan,
mutta se on varmasti oleva myrskyä
vesilasissa. Onhan pantava merkille,
että samalla kun me näin kauniilla
tavalla muistamme sitä isänmaallista
tekoa, jonka jääkärit suorittivat, me
lopetamme valkoisen ruusun anta-
misen sotilashenkilöille".

Relander piti Sunilan toimintaa pel-
kurimaisena. Presidentti arvioi, että
Sunila olisi ilman muuta ollut "valmis
uuden ritarikunnan perustamiseen,
jos se olisi tapahtunut presidentin päi-
väkäskyllä". Relander katsoi Sunilan
arastelun johtuvan siitä, että hänen
itsensä olisi varmennettava päätös,
mikä viittasi siihen, ettei Sunilalla
ollut "mitään presidenttiin kohdis-
tuvaa arvostelua vastaan, kunhan
hallituksen jäsenet ovat suojassa".
Relander alkoi arvella Sunilankin
olevan "ensi kädessä ns. poliitikko
ja vasta neljännessä, viidennessä kä-
dessä valtiomies".

Pääministeri Sunila ilmoitti Relan-
derille 21. helmikuuta hallituksen
käsitelleen ritarikunta-asiaa ja olevan
yksimielinen siitä, "ettei uutta ritari-
kuntaa ole perustettava". Relander
kävi "myrskyn merkeissä" keskus-
tellen Sunilan kanssa asiasta. Relander
oli loukkaantunut, koska hallitus oli
arvonimen antamista Mannerheimille
suunniteltaessa pitänyt parempana
uuden sotilaallisen ritarikunnan pe-
rustamista ja sen ensimmäisen merkin
antamista Mannerheimille: "Kun siten
saatiin ajatus arvonimen antamisesta
pois päiväjärjestyksestä, nyt ei halli-
tus enää tarvitse koko ritarikuntaa ja
asia saa raueta. Hallitus ei ollenkaan

Jatkuu ►

Jatkuu ►

kiinnitä huomiota siihen ikävään asemaan, mihin presidentti tässä asiassa joutuu.”

Sihvo hämmästeli vielä muistelmisaankin sitä, kuka Sunilaa oli säilytellyt. Hän arveli, että säilyttely oli tullut arvovaltaiselta taholta, koska Sunila ”havaitsi”, ettei toimenpiteeseen ollut rahoja. Sihvo ei uskonut, että **Kyösti Kallio** tai **P. E. Svinhufvud** olisi ollut ”tällaisen kielteisen toimenpiteen takana tai aiheuttajina”. Lahdensuo esitti kunniamerkkiasian järjestämistä perustamalla Suomen Valkoisen Ruusun ritarikuntaan ”erikoiset sotilasmerkit”. Relander ei ollut enää halukas puhumaan asiasta pääministerin kanssa, mutta vastasi, että Lahdensuo voisi halutessaan tehdä sen itse. Lahdensuon käsitys ritarikunta-asian vaiheista oli se, että hallituksen kanta oli muuttunut pääministerin huomattua, ”että hänen asiakseen tulisi varmentaa asiasta annettava asetus, koska se tulisi kansliasta esiteltäväksi”.

Ritarikuntaa varten valmisteltiin aluksi erillinen ohjesääntö, jakelua koskevat yleiset säännöt sekä yksityiskohtaisempi yhteinen Suomen Valkoisen Ruusun ja Kalevan Miekan ritarikuntien ohjesääntö. Ritarikunnille suunniteltiin yhteistä hallitusta, jossa olisi kolme siviili- ja kolme sotilasjäsentä. Ohjesääntöluonnokseen sisältyi määräys, jonka mukaan kaikkien suurristin ja I luokan komentaji-

en olisi tullut käydä kunniaatervehdyksellä suurmestarin luona ritarikunnan juhlapäivänä 25. helmikuuta.

Gallen-Kallela suunnitteli uudet kunniamerkit

Ritarikunnan luokkajako olisi vastannut Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan luokkajakoa. Lisäksi siihen olisi kuulunut ilman nauhaa rintaristinä (*Steckkreuz*) kannettava ”Erikoinen kunniaviitta”, ”Urheuden Viitta”, jonka takana olisi ollut teksti URHEUDESTA SOTAKENTÄLLÄ tai TAISTELUSSA. Sitä olisi voitu antaa sotilasarvosta riippumatta ”erikoisesti urhoollisuudessa kunnostautuneille sotilashenkilöille”. Tarkoitukseltaan tämä erikoiskunniamerkki vastasi siis Suomen Valkoisen Ruusun pronsista ansiomerkkiä ja tulevaa Mannerheim-ristiä. ”Urheuden Viitta” oli ensimmäinen ehdotus ilman nauhaa kannettavaksi suomalaisen ritarikunnan ristiksi. Tällainen ajatus toteutui vasta 1941 kun 2. luokan Mannerheim-risti otettiin käyttöön.

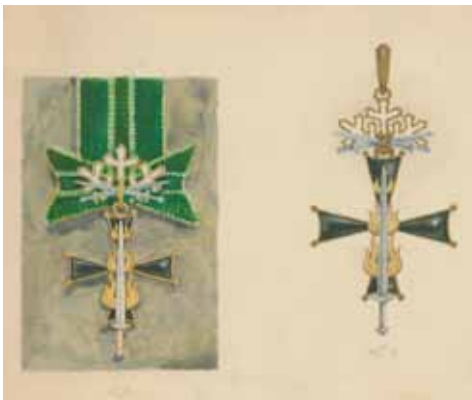
Axel Gallen-Kallela oli saanut tehtäväkseen suunnitella ritarikunnan kunniamerkit. Ritarikunnan sääntöjen valmistuessa viimeistelyvaiheeseen ja koko hankkeen törmätyä poliittiseen vastustukseen Sihvon mukaan innoittuneena työhönsä paneutunut Gallen-Kallela sai helmikuussa 1928

valmiiksi ehdotuksensa ritarikunnan kunniamerkeistä. Vastustuksesta huolimatta ritarikuntahanke pysyi vireillä parin vuoden ajan. A. Tillander valmisti 1929 prototyypin ritarikunnan ketjusta ja komentajamerkistä. Ainoa merkintä ritarikuntahankkeesta Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan hallituksen pöytäkirjoissa on syyskuulta 1930, jolloin kansleri Stenroth ilmoitti suurmestari Relanderin ehdottaneen kansliapäällikkö **Hjalmar Enwaldille**, että ritarikunnan hallitus ottaisi uudelleen käsiteltäväkseen kysymyksen sotilasritarikunnan perustamisesta. Ritarikunnan hallitus päätti kuitenkin ”yksimielisesti hyljätä tehdyn esityksen”, mistä kansleri ilmoitti Relanderille.

”Tulta tuiskiva Kalevan Miekka”

Mannerheim ei ollut 1928 ohjannut kunniamerkkien suunnittelutyötä, vaan Gallen-Kallela sai vapaasti toteuttaa omalaatuista kansallisromanttista tyyliään laatiessaan piirroksia Kalevan Miekan ritarikunnan kunniamerkeistä. Myös **Jorma Gallen-Kallela** osallistui ritarikunnan kunniamerkkien suunnitteluun. Eräs luonnos, joka on otsikoitu ”Erikoinen kunniaviitta”, on signeerattu ”GK jr & s:r. 1928”.

Vapaudenrististä ja Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan ritarikunta-

Gallen-Kallelan piirroksia Kalevan Miekan ritarikunnan risteistä.

Kalevan Miekan ritarikunnan erikoiskunniamerkki ”Urheuden Viitta”.

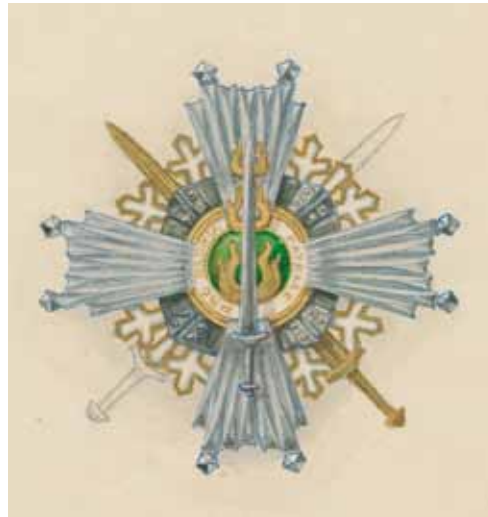

Prototyyppi Kalevan Miekan ritarikunnan suurrististä ketjuineen on esillä Turun linnan pysyvässä kunniamerkkinäyttelyssä.

merkeistä poiketen Kalevan Miekan ritarikunnan kunniamerkit eivät perustuneen yrjönristiin vaan helmikärkeeseen mantovanristiin, joka olisi ollut mustaksi emaloitu muissa luokissa paitsi ilman nauhaa kannettavassa urhoollisuusmerkissä. Suurristin ristinä olisi käytetty leveyttään korkeampaa komentajan ristiä, johon kiinnitetyn Kalevan Miekan kahva oli ristin alapuolella. Gallen-Kallela selosti, että muinaissuomalaiseen muotoon tehty Kalevan Miekka ”ja siitä tuiskivat liekit kuvaavat sitä palavaa intoa joka nosti Suomen Jääkäri-nuorison Isänmaansa pelastukseksi”. Viitteenä jääkäriihin ritarikunnan nauha olisi ollut tummanvihreä – ”jääkäri vihreä” – vaaleanvihreän juovin. Luminen kuusenoksa muistutti ”talvista taisteluamme”, ja nauhan juovien sijoitus ja rusetit olivat ”muistona jo sammuneesta, Vapauden Ristin Ritarikunnasta”.

Gallen-Kallelan mukaan ”kierretyt hevosen kuolaimet” yhdistivät vitjan kuusenoksa- ja Kalevan Miekka-sommitelmat toisiinsa. Suunniteltu rintatähti on perusmuodoltaan risti, jonka sakarat muodostuivat seitsemästä säteestä. Rakenteeltaan monimutkaisessa rintatähdessä, josta Gallen-Kallela laati myös työpiirustuksen, oli muun muassa tummaksi ruostutetusta hopeasta tehty ”panssarin kaltainen kilpi” ja päällä ”tulva tuiskiva Kalevan Miekka”. Ritarikunnan tunnuslauseeksi kaavailtiin PRO GLORIAE PATRIAE, joka on korjattu ”kunniaviitan selostuksessa” muotoon PRO GLORIA ET PATRIA. Tämä tunnuslause oli preussilaisissa joukko-osastolipuissa ja siis myös 27. Jääkäripataljoonan lipussa. Ristin yläpuolelle sijoitettava kolmea lumista kuusenoksa ja ristikkäisiä miekkoja kuvaava tunnus oli Gallen-Kallelan kielenkäytössä ”kresti” – englannin sana *crest* tarkoittaa vaakunan kypäränkoristetta. Yksi ritarikunnan monista erikoisuuksista oli oma risti- ja rintatähtimalli sotilaspapista varten.

Jatkuu ►

Kalevan Miekan ritarikunnan suurristin rintatähti.

Kalevan Miekan mitali.

Kalevan Miekan ritarikunnan I luokan komentajamerkki sotilaspapista varten.

Jatkuu ►

Sihvo piti Gallen-Kallelan luomusta ylevänä. Taiteilija itsekkin oli kovin tyytyväinen työnsä tuloksiin ja harmitteli ”kauniin ajatuksen raukeamista toisarvoisten seikkojen takia”. Heraldikko **Olof Eriksson** kommentoi Gallen-Kallelan suunnitelmia 1967 seuraavasti: ”Näistä luonnoksista puuttuu aikaisempi voima ja jyrkkyys ja tuntuu kuin mestarin ote olisi jotenkin herpautunut.” **Tuula Olamo** – sittemmin **Arki** ja ritarikuntien hallituksen jäsen – puolestaan kirjoitti samana vuonna Kalevan Miekan ritarikunnan ketjun olevan ”niin kaunis, että on sääli ettei sitä ole koskaan otettu käyttöön”. Muistona tästä ritarikuntasuunnitelmasta 1977 perustetun ja **Gustaf von Numersin** suunnitteleman Sotilasansiomitalin kääntöpuolella on Gallen-Kallelan piirroksiin pohjautuva liekehtivä miekka.

TEKSTI: **Antti Matikkala**

Artikkeli perustuu pääosin teokseen *Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnat*, joka julkistetaan 14.12.2017.

Valtionhoitaja Mannerheim ja hänen adjutanttinsa jääkärikapteeni Heikki Kekoni ja reserviluutnantti Axel Gallen-Kallela.

Gallen-Kallela ja jääkärit

Gallen-Kallelan ensikohtaukset jääkäreiden kanssa tapahtuivat helmikuun alussa 1918. Hänen sotilasuransa alkoi, kun hän ilmoitautui sotilaaksi jääkäriluutnantti **Paul Walleniukselle** Haapamäellä 1.2.1918. Gallen-Kallela hoiti tilapäisesti öisin Vilppulan taisteluissa johtajatehtävissä olleen jääkäriluutnantti **Leonard Knaapin** tointa. Vilppulan sillalla 4.2.1918 kaatuneesta jääkäriluutnantti **Reino Vuolteesta** Gallen-Kallela teki lyijykynäpiirroksen.

Tultuaan komennetuksi heraldisiin suunnittelutehtäviin päämajaan ja Vaasaan Gallen-Kallela todisti jääkärien pääjoukon kotiinpaluuta.

Vaasasta hän kirjoitti Jorma-pojalleen 1.3.1918: ”Täällä on ollut hauska nähdä jääkärit jotka vihdoin tulivat niinkuin tiedät.” Gallen-Kallelan apulaisena toiminut **Eero Snellman** arveli, ettei Gallen-

Kallela vielä sodan alkuvaiheissa ”yhtä vähän kuin aikaisemminkaan täysin käsittänyt jääkäri liikkeen suurta merkitystä”. Snellmanin mielestä Gallen-Kallela oli ollut ”liian vahvasti ranskalaisorienteerattu” maailmansodan alkuajoina. ”Santarmiaikuiset salaiset jääkäripuuhat eivät ihme kyllä hänen vanhaa aktivistisydäntään lämmittäneet.” Myöhemmin Snellman oli toteavinaan ”hänessä tässä suhteessa tapahtuneen muutoksen”. ”Henkilökohtaisesti oli hän hyvin kiintynyt moneen jääkäreistämme”, Snellman kirjoitti. Toimissaan valtionhoitajan adjutanttina maaliskuusta heinäkuuhun 1919 Gallen-Kallelalla oli kolleganaan jääkärikapteeni **Heikki Kekoni**.